

Krise veřejného prostoru a pokusy o jeho revitalizaci

Zaměření diplomové práce Terezy Andělové dobře koresponduje s náplní studovaného oboru. Autorka se zabývá kvalitou veřejného prostoru a jeho vztahem k městskému prostředí, s tím, že volí přístup vycházející především z urbánní antropologie a sociologie (sémiotický přístup, o němž se zmiňuje v abstraktu, v práci nakonec příliš nerozvinula). Výběr autorů, jejichž myšlenky cituje, podle mého názoru poskytuje solidní bázi pro zkoumání vymezené problematiky.

Autorka vychází z předpokladu, že veřejný prostor se nachází v krizi: klade si za cíl pojmenovat příčiny této krize a zjistit, zda „čelíme jeho zániku, nebo jen potřebě redefinice“ (s. 1). Opírá se přitom jednak o práce akcentující význam městského prostoru a jeho uspořádání (de Certeau, Augé, Lynch, Gehl), ale také o texty filosofů/sociologů, jejichž pozornost není upřena primárně na „geografickou“ stránku veřejného prostoru, ale spíše na sociální procesy, které v něm probíhají (Habermas, Sennett). Jisté úskalí vidím v tom, že se zde otevírá příliš mnoho perspektiv a problémů, což nutně vede k tomu, že ve většině případů zůstanou spíše naznačeny, než že by byly podrobněji prozkoumány.

Odlišnostmi a možnostmi propojení prezentovaných koncepcí se autorka příliš nezabývá, nijak s nimi nepolemizuje – zpravidla se omezuje na reprodukci základních myšlenek, aniž by vyjádřila vlastní stanovisko. Teze Arendtové, Habermase a Sennetta navíc automaticky používá pro popis současné situace, aniž by přitom reflektovala, že od doby, kdy citovaná díla psali (např. Arendtová - 1958) se leccos změnilo. Nedostatek spatřuji i v samotné konceptualizaci veřejného prostoru - autorka se postupně přiklání k různým vymezením, ale uvítala bych, pokud by se pokusila zformulovat definici veřejného prostoru, kterou sama považuje za nejvhodnější pro účely svého předmětu (na základě čeho VP vzniká, jaké jsou jeho distinktivní rysy, jaké jsou jeho funkce, jaký je jeho vztah k městskému prostoru, kde přesně jej lokalizovat..). V některých pasážích veřejný prostor ztotožňuje s městským prostorem - přesněji tím, co bývá označováno jako *veřejné prostranství*, jinde deklaruje, že ji zajímá „veřejný prostor především ve své nemateriální podstatě ...“, hned však dodává, že „materiální a nemateriální složka veřejného prostoru nejsou oddělitelné.“ (s. 17) Občas tedy není jasné, co přesně pod pojmem veřejný prostor vlastně chápe. Tuto otázku si čtenář klade například v souvislosti s tvrzením, že do roku 1989 v Československu veřejný prostor „téměř neexistoval“ (s. 56).

Současnou krizi veřejného prostoru autorka charakterizuje jako „přeměnu prostoru určeného otevřené diskusi na prostor manipulace, komerce a exkluze“ (s. 31). Důležitým bodem její argumentace se (v návaznosti na Bauman, resp. Pospěcha) stávají nákupní centra, která podle ní „relativizují hranici mezi soukromým a veřejným. Patří soukromým majitelům, ale zároveň přebírají některé funkce veřejného prostoru a tváří se jako novodobá forma dřívějšího tržiště. Jenže v případě trhů neexistovala psaná pravidla určující, jak se jeho návštěvníci mají chovat či dokonce jací mají být, aby jim byl vstup umožněn. Rovněž zde nepadá svoboda projevu, vše je redukováno na konzum. V privátní sféře se jedinec musí přizpůsobit požadavkům a pravidlům vlastníka.“ (s. 39)

K tomu mám několik poznámek:

- reálný veřejný prostor nikdy nefunguje zcela bez pravidel („vnitřních“ i „vnějších“) a alespoň určité míry exkluze, což sama autorka konstatuje na s. 20 a 59. Svá pravidla fungování mají - a měla - i tržiště (zda psaná či nepsaná není tolik zásadní). Důležitou otázkou by tedy podle

mě nemělo být, zda pravidla jsou nebo nejsou, ale spíše kdo je určuje, čí zájmy hájí a kdo je na jejich základě z participace na aktivitách v daném prostoru z principu vyloučen.

- že se jedná o prostor v privátním vlastnictví ještě neznamená, že nemůže dobře sloužit veřejnosti (tímto případem polo-veřejných prostor mohou být vedle nákupních center také kavárny, divadla, galerie, nemocnice, letiště, atd..)
- požadovat od kvalitního veřejného prostoru naprostou otevřenost (s. 33) a zároveň bezpečnost (s. 44) je poněkud idealistické, zajímavá je spíše otázka, jak tyto – v určitém ohledu protichůdné - požadavky vybalancovat
- tvrzení na str. 38, že „značná část městské populace, která opustila veřejné prostory, se přesunula právě sem“ – myšleno do nákupních center, tedy že lidé namísto smysluplných aktivit ve veřejném prostoru dávají přednost nakupování v obchodních centrech, mi připadá nepodložené. V tomto případě se jedná spíše o otázku proměny trávení volného času, jejíž zodpovězení by vyžadovalo komplexnější výzkum. Rozhodně se nedá říci, že by nyní ulice, náměstí a parky v centrech měst (např. Prahy) zely prázdnotou, anebo snahy o rozvoj míst pro setkávání či kulturní vyžití veřejnosti kvůli nákupním centrům selhávaly - překážkou v těchto případech zpravidla není nezáměr veřejnosti, ale spíše přístup veřejných institucí

Jinými slovy, argumenty, na jejichž základě Tereza Andělová dochází k závěru, že v českém prostředí (zejména v Praze) „jsme svědky úpadku veřejného prostoru“ (s. 56), mi nepřipadají zcela přesvědčivé. Mnohdy se uchyluje k zobecňujícím tvrzením, jejichž platnost spíše předpokládá, než že by ji dokládala na základě vlastního pozorování. Práci by rozhodně prospělo, pokud by prezentované myšlenky byly důsledně vztahovány k jednomu konkrétnímu městskému prostoru – lépe by se tak dala ověřit jejich platnost (často sice zmiňuje Prahu, nejedná se však o vyvážený výzkum mapující současný stav veřejného prostoru). Souhlasím s tím, že budování nákupních center či zvyšování dohledu na veřejných prostranstvích nepřispívá k rozvoji občanské společnosti, nejsem si však jistá, zda z toho lze usuzovat na celkový úpadek veřejného prostoru. Nutno říci, že autorka v textu uvádí i „pozitivní“ příklady aktivit ve veřejném prostoru, vybírá však spíše jednorázové akce, zatímco dlouhodobé projekty, mající za cíl trvalejší revitalizaci VP z nějakého důvodu zůstávají mimo její pozornost.

Téma, které si Tereza Andělová zvolila, mi připadá velmi zajímavé, práce mohla být přínosným příspěvkem k pochopení určitých sociálních procesů, které se v současné době odehrávají v městském prostředí. Na jejím přístupu oceňuji především zdůrazňování provázanosti „materiality“ města se sociálním, reflexi toho, že uspořádání a podoba městského prostředí má stále – i v době nových technologií a možností, jež nabízejí – zásadní vliv na sociální procesy i životy jednotlivců, kteří se v něm pohybují. Potenciál, jaký rozvinutí tohoto tématu nabízelo, však podle mého názoru využila jen částečně.

Z formálního hlediska má text dobrou úroveň, citace a odkazy jsou uváděny dle norem, jediným nedostatkem jsou poměrně časté překlepy a gramatické chyby.

Předloženou diplomovou práci doporučuji k obhajobě a předběžně navrhuji hodnocení „2“.

V Praze dne 2.9.2016

Mgr. Irena Řehořová PhD.